

Streszczenie

Motyw odrzucenia w wybranych powieściach współczesnych Józefa Ignacego Kraszewskiego

Józef Ignacy Kraszewski to najbardziej płodny twórca literatury europejskiej. Jednym z najważniejszych problemów obecnych w twórczości „Bolesławity” jest motyw odrzucenia. Pracowite życie twórcy przełomu romantyzmu i pozytywizmu jest przepełnione obserwacjami społecznymi i poświęceniem się człowiekowi. Napotykanie odrzucenia na różnych płaszczyznach życia, wykluczenia oraz wyalienowania znacząco wpłynęło na biografię artystyczną pisarza, wyznaczając tym samym dominujące kierunki rozwoju jego powieści. Kraszewski, będący pisarzem przełomu epok, to nie tylko autor powieści historycznych, wydawca czy publicysta, lecz także baczny obserwator życia społecznego, skupiający się na pojedynczym człowieku różnych klas społecznych.

Omawiając wybrane powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego warto podkreślić ich aktualność. Wielu współczesnych badaczy z zakresu nauk społecznych zdaje się nieświadomie omawiać psychikę bohaterów „Bolesławity”. Nie sposób było pominąć badania psychologiczne, filozoficzne i pedagogiczne, które stały się podstawą do analizy wybranych przeze mnie powieści.

W pracy dostrzegam pewne związki z różnymi nurtami na przestrzeni literatury europejskiej, filozofii, psychologii, socjologii. Dążenie do własnej niezależności, zadbanie o własną indywidualność i poszukiwanie niepowtarzalnej przestrzeni życiowej dla poszczególnych jednostek – to cechy, które wpisują się w dojrzewanie poszczególnych postaci w literaturze. Bohaterowie Józefa Ignacego Kraszewskiego doświadczając uczucia odrzucenia, stwarzają niekiedy swoją rzeczywistość na nowo, obierają różne drogi dalszej egzystencji i dążą do stworzenia własnej formacji charakterologicznej w celu przetrwania, lub ulegają wpływom, poddając się.

Głównym uczuciem, które warunkuje postawy bohaterów Józefa Ignacego Kraszewskiego jest odrzucenie. Jego przyczyną jest melancholia. Jest to tęsknota za stratą, której nie można opowiedzieć, ani ująć w słowa. To także żal i żaloba za czymś, co do końca nie zostaje wyrażone. Antoni Kępiński używa zaś tego pojęcia do szczegółowego opisu stanów depresyjnych, podkreślając, że XIX wiek przyniósł doprecyzowanie samego pojęcia.

Freud w melancholii dostrzegał tęsknotę za utraconym, dlatego też pojęcia melancholii używam przy analizie dzieł Kraszewskiego i opisie psychiki jego bohaterów.

Praca dotyczy wybranych powieści pisarza i wykorzystuje kryterium tematyczne przy wyborze analizowanych dzieł. Fenomen i legenda Kraszewskiego polegają między innymi na fakcie, iż jest on pisarzem reprezentującym wszechstronnie romantyzm europejski, u którego poznajemy nie tylko literacką wizję najważniejszych artystycznych manifestów epoki, ale także psychikę ludzką w rozumieniu indywidualnym i zbiorowym.

Józef Ignacy Kraszewski nie zawsze wprost określał swoje stanowisko i pogląd na wiele spraw, z którymi borykał się przeciętny człowiek. W swoich powieściach prezentował postaci na różnych etapach życia oraz w różnych sytuacjach życiowych. W jego utworach poznajemy artystów, kobiety, które zostały porzucone, a także femme fatale, które jawnie zmieniały kochanków. Odnajdujemy jednostki wykluczone z różnych grup społecznych, a także zranione i rozczarowane uczuciem miłości.

Pierwszy rozdział poświęcony jest artystom. Ukazane zostają źródła porzucenia czy konieczności odejścia oraz przyczyny rezygnacji z ewentualnych uczuć. Kraszewski w swoich obserwacjach społecznych zajmuje się badaniem życia jednostek wybitnych, prezentując ich samotność. Każda z postaci przeżywała stany emocjonalne inaczej. Zauważyć należy, że „uduchowienia artystyczne” następują już we wczesnym okresie życia bohaterów. Punktem wspólnym zdaje się być młodość, która kształtuje postawę oraz psychikę bohaterów. Jednak życie artysty, tęsknota za minionym, szukanie tego, co poza zmysłowe, doprowadza także do wątpliwości, rozważań nad sensem egzystencji i inicjacji wewnętrznej.

Drugi rozdział to rozważania nad kreacjami wybranych kobiet w powieściach „Bolesławity”. Ukazane zostały sylwetki bohaterek silnych, niezależnych, wyemancypowanych. Postaci te odtrącają bieżące realia społeczne i nie godzą się na dostosowanie się do panujących norm.

Trzeci rozdział poświęcony został omówieniu odrzucenia spowodowanego nieszczęśliwą miłością. Skupienie uwagi na tak popularnym wątku w literaturze, pozwoliło na ponowne odczytanie motywu odrzucenia. Kraszewski posłużył się tradycyjnymi schematami fabularnymi, w których nieszczęśliwa miłość spełnia swoją konwencjonalną funkcję literacką.

Czwarty rozdział prezentuje jednostki odrzucone na tle społecznym. Ukazując postaci wykluczone na różnych płaszczyznach relacji międzyludzkich, Kraszewski dał po raz kolejny dowód zainteresowania się ogólnym obrazem społeczeństwa. Przyczyn wykluczenia i odtrącenia zdaje się być wiele, dlatego też zostały ukazane tylko niektóre, wybrane z nich.

Piąty rozdział to prezentacja kilku postaci Kraszewskiego w ujęciu innej metodologii niż tej, która dominuje w pracy. Perspektywa genderowa pozwala na odczytanie pewnych zachowań i postaw na nowo, podkreślając motyw odrzucenia.

Utwory, które stanowiły podstawę omawianego wątku, prezentują różne schematy ukazywania go. Postaci doświadczające uczuć związanych z odrzuceniem, w sposób różny radzą sobie z tymi emocjami. Podkreślić należy, iż samotność zdaje się być podstawą poczucia wyalienowania oraz konsekwencją porzucenia. Ze względu na rozróżnienie wynikające z motywu odrzucenia, bohaterowie powieści Kraszewskiego obierają różne tory życiowe, takie jak akceptacja odrzucenia i pogodzenie się z aktualnym stanem rzeczy, bądź bunt i wynikające z niego negatywne emocje i działania.

Z utworów Kraszewskiego można odtworzyć postawę estetyczną człowieka dziewiętnastego wieku, ustosunkowanie do zagadnień metafizycznych, religijnych, specyficzne zabarwienie epoki, wszechstronność, a nawet źródło natchnień. Głównym wątkiem dysertacji są bohaterowie „Bolesławity”, którzy zostali porzuceni lub odrzuceni, doświadczyli uczucia wykluczenia, albo też sami zdecydowali się porzucić kogoś lub coś. W pracy analizowane są zarówno jednostki samotne, cierpiące z powodu straconej miłości, jak i odrzucone społecznie, postaci wykluczone z rodzin, a także artystów jako jednostki porzucone, a w końcowej części rozprawy postaram się ukazać problem kobiet postawionych przed tymi problemami.

Problematyka związana ze wspomnianymi zagadnieniami, odnosi się przede wszystkim do kwestii psychologicznych, ale także doskonale wpisuje się w nauki społeczne i pedagogiczne, które dopełniają analizę literaturoznawczą.